

LUẬN ÁN TIẾN SĨ TRIẾT HỌC

LÊ THỊ TUYẾT BA. *Ý thức đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường ở Việt Nam hiện nay.*

Chuyên ngành: Đạo đức học

Mã số: 62 22 80 20

Như chúng ta đã biết, đạo đức và ý thức đạo đức là hiện tượng xã hội mà xét đến cùng luôn chịu sự qui định của các quan hệ kinh tế. Những biến đổi mạnh mẽ của đời sống kinh tế-xã hội đang có những tác động sâu sắc đến đời sống tinh thần, đời sống đạo đức. Việc chuyển từ nền kinh tế kế hoạch hoá tập trung sang nền kinh tế thị trường định hướng XHCN, hai loại cơ chế khác nhau, tiếp nối và thay thế nhau chứa đựng nhiều mâu thuẫn và đầy khó khăn. Sự chuyển đổi này khó tránh khỏi xảy ra những va chạm về mặt lợi ích và cả sự va chạm, thậm chí là đụng độ giữa các thang giá trị xã hội về nội dung, hình thức và vai trò của các giá trị đó.

Ngày nay, nền kinh tế Việt Nam đang trong giai đoạn chuyển đổi từ cơ chế tập trung, bao cấp sang cơ chế thị trường theo định hướng XHCN. Những biến đổi dồn dập của thời đại cùng với sự thay đổi của cơ chế kinh tế làm cho đời sống tinh thần nói chung, đời sống đạo đức nói riêng, đã và đang có sự chuyển biến về nhiều mặt. Hơn lúc nào hết, vấn đề xã hội phức tạp và nhạy cảm này lại nổi lên và trở thành một trong những mối quan tâm hàng đầu của xã hội. Nghiên cứu vấn đề ý thức đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường ở Việt Nam hiện nay, đặc biệt là phân tích làm

rõ vai trò của ý thức đạo đức đối với sự phát triển xã hội, lý giải một cách có hệ thống sự vận động và biến đổi của ý thức đạo đức, chỉ ra nguyên nhân của sự vận động và biến đổi đó ở thời kỳ có những biến động sâu sắc trong đời sống vật chất và tinh thần của toàn xã hội (từ năm 1986-đến nay) là hết sức cần thiết. Đây cũng là nhiệm vụ và là mục đích chính được NCS. Lê Thị Tuyết Ba đặt ra trong nội dung nghiên cứu cho đề tài luận án tiến sĩ triết học của mình.

Ngoài phần mở đầu, kết luận và danh mục tài liệu tham khảo, luận án gồm có 3 chương, 7 tiết.

Chương I (tr.10-41), tác giả luận án đưa ra những phân tích về *Quan niệm của chủ nghĩa duy vật lịch sử về ý thức đạo đức*, như ý thức đạo đức là hình thái ý thức xã hội, phản ánh tồn tại xã hội và nó là một trong những nhân tố tất yếu cho sự tiến bộ của xã hội loài người. Ý thức đạo đức là sản phẩm của hoạt động có ý thức của con người, được cấu tạo bởi nhiều thành tố cơ bản (ở cấp độ cảm tính đó là nhu cầu đạo đức, tình cảm đạo đức; ở cấp độ lý tính - tri thức đạo đức, chuẩn mực đạo đức và lý tưởng đạo đức), được thể hiện dưới nhiều cung bậc khác nhau. Nó có vai trò hết sức quan trọng, vừa góp phần điều chỉnh, định hướng hành vi, vừa là tiêu chuẩn đánh giá nhân cách đạo đức, vừa là nhân tố kích thích sự phát triển. Ý thức đạo đức còn được biểu hiện bằng lý tưởng đạo đức, chính là chuẩn mực phản ánh xu thế phát triển của xã hội.

Chương 2, *Vai trò của ý thức đạo đức và sự biến đổi của ý thức đạo đức trong*

điều kiện kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay (tr.42-117). Theo tác giả luận án, trước hết phải đề cập đến vai trò điều chỉnh và định hướng hành vi con người của ý thức đạo đức. Là sản phẩm của tồn tại xã hội, ý thức đạo đức biến đổi cùng với sự phát triển và biến đổi của tồn tại xã hội đồng thời có tác động đến tồn tại xã hội. Ý thức đạo đức không chỉ là cái phản ánh những điều kiện kinh tế-xã hội mà còn có vai trò điều chỉnh mối quan hệ giữa cá nhân với cá nhân, giữa cá nhân với xã hội và mọi hoạt động của con người nói chung. Đối với nước ta, việc xây dựng và phát triển nền kinh tế thị trường định hướng XHCN, một mặt là để thúc đẩy tăng trưởng kinh tế, mặt khác là phải đảm bảo sự tiến bộ và công bằng, sự phát triển hài hòa giữa cá nhân và xã hội. Cho nên càng cần hơn bao giờ hết vai trò điều chỉnh và định hướng của ý thức đạo đức. Tác giả cho rằng trong quá trình phát triển, nếu biết phát huy đúng đắn vai trò qui phạm và hướng dẫn của đạo đức trong mọi lĩnh vực thì nó sẽ góp phần thúc đẩy việc hợp lý hóa các hành vi của con người, góp phần vào sự phồn vinh kinh tế và sự tiến bộ của xã hội.

Bên cạnh đó, ý thức đạo đức còn giữ vai trò là động lực thúc đẩy sự phát triển xã hội. Sự phát triển của loài người luôn gắn liền với tiến bộ chung của hiện thực đạo đức và ý thức đạo đức. Ý thức đạo đức luôn gắn liền với sự phát triển của đời sống kinh tế và đời sống chính trị, chịu ảnh hưởng của các quan hệ lợi ích và các quan hệ giai cấp, của các hình thái ý thức xã hội khác. Nó là một trong những yếu tố bảo đảm ổn định về chính trị và tạo điều kiện thúc đẩy các hoạt động kinh tế phát triển lành mạnh. Nếu chúng ta biết phát huy đúng đắn vai trò của đạo đức trong hoạt

động kinh tế thì nó sẽ góp phần nâng cao năng lực cạnh tranh lành mạnh, khai thác một cách hiệu quả các nguồn lực để góp phần vào sự phồn vinh kinh tế. Chính sự phát triển của ý thức đạo đức sẽ đảm bảo cho xã hội bớt đi những tổn thương do mặt trái của nền kinh tế thị trường gây ra.

Đồng thời sự phát triển kinh tế-xã hội cũng có ảnh hưởng, tác động làm biến đổi ý thức đạo đức của xã hội, của cá nhân và cộng đồng. Sự biến đổi đó có thể xảy ra theo cả 2 chiều hướng tích cực và tiêu cực. Tác giả luận án đã phân tích, lý giải và chỉ ra những nguyên nhân chính và nguyên nhân cơ bản của sự biến đổi đó và cho rằng, trong quá trình phát triển cần phải chú trọng khai thác đến mức tối đa những tác động tích cực, phải ngăn chặn đến mức có thể những ảnh hưởng tiêu cực của nền kinh tế thị trường. Đồng thời phải chủ động xây dựng một môi trường kinh doanh trong sạch, có văn hóa, biết kết hợp cái lợi – cái thiện với cái đẹp để cùng hướng tới một xã hội phát triển, tiến bộ theo xu hướng nhân văn.

Trên cơ sở những phân tích trên, ở chương 3 của luận án, tác giả đã đề xuất *Một số giải pháp mang tính định hướng nhằm xây dựng ý thức đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay* (tr.118-182). Tác giả cho rằng, phát triển nền kinh tế thị trường, coi trọng sự tăng trưởng kinh tế nhưng phải luôn luôn chú ý xây dựng ý thức đạo đức cho mỗi con người, nhất là cho thế hệ trẻ. Bởi đó chính là cái gốc, là nền tảng bảo đảm cho sự phát triển lâu bền, là cái dây gắn kết các thành viên trong xã hội và các thế hệ lại với nhau, nhằm hướng tới những giá trị chân chính, cao đẹp.

Những thay đổi dồn dập của đời sống kinh tế-xã hội, sự phát triển của cuộc cách mạng khoa học và công nghệ cùng với quá trình CNH, HĐH đất nước trong bối cảnh toàn cầu hóa, sẽ không làm giảm đi vai trò của ý thức đạo đức, mà trái lại, còn làm cho vai trò của nó được nâng lên tầm tư duy mới, khoa học hơn và duy lý hơn. Để nâng cao hơn nữa vai trò của ý thức đạo đức, để nó thực sự là nền tảng tinh thần, là nguồn nội lực cho phát triển bền vững, cần phải thực hiện đồng bộ các giải pháp kinh tế, pháp luật và giáo dục toàn diện, trước hết cần phải:

1. Hoàn thiện cơ chế thị trường định hướng XHCN với tính cách là cơ sở kinh tế của ý thức đạo đức, bởi một khi cơ chế thị trường ngày càng được hoàn thiện, một định hướng cơ cấu kinh tế đúng với điều kiện và khả năng của đất nước, xã hội, con người Việt Nam, đồng thời phù hợp với xu hướng chung của thời đại thì đất nước sẽ nhanh chóng phát triển lành mạnh, bền vững và đạt được sự giàu có, phồn vinh.

2. Tăng cường vai trò của pháp luật, tạo môi trường thuận lợi cho sự hình thành và phát triển ý thức đạo đức; Trên thực tế, pháp luật đóng vai trò vô cùng quan trọng trong việc bảo vệ nền đạo đức của xã hội. Pháp luật là phương tiện không thể thiếu đối với sự tồn tại bình thường của xã hội nói chung và nền đạo đức nói riêng. Để có được môi trường pháp luật thuận lợi cho việc hình thành và phát triển ý thức đạo đức, cần phải nhận thức đúng đắn hơn vai trò của pháp luật trong nhà nước pháp

quyền; Xây dựng đồng bộ và hoàn thiện hệ thống pháp luật; Quan tâm đến chất lượng của cơ quan làm luật và đội ngũ thực thi pháp luật; Thực thi pháp luật phải nghiêm minh; Tổ chức tốt việc đưa pháp luật vào cuộc sống.

3. Giáo dục đạo đức để góp phần xây dựng ý thức đạo đức trong điều kiện kinh tế thị trường. Giáo dục đạo đức đòi hỏi phải được tiến hành cả ở gia đình, nhà trường và xã hội. Cả ba môi trường này là sự kết hợp liên tục, kế tiếp nhau của quá trình giáo dục đạo đức. Theo tác giả, việc giáo dục đạo đức phải bao gồm một số nội dung chủ yếu, như tăng cường giáo dục, rèn luyện phẩm chất đạo đức cách mạng theo yêu cầu của giai đoạn mới. Trong đó, giáo dục lý tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội đóng vai trò quyết định; Giáo dục ý thức lao động và học tập, tinh thần lao động tự giác, tích cực sáng tạo; giáo dục tinh thần tự chủ, tự cường và phẩm chất của con người công dân trong thời đại mới, các qui tắc ứng xử, các chuẩn mực đạo đức mới trong bối cảnh của xu hướng hiện đại; kết hợp giáo dục với tự giáo dục, tự rèn luyện

Ngoài ra tác giả còn phân tích nêu lên các hình thức và phương pháp, các giải pháp cụ thể sử dụng trong giáo dục đạo đức.

Luận án đã được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án cấp Nhà nước, tại Viện Triết học, Viện Khoa học xã hội Việt Nam, tháng 11/2008.

PHẠM VŨ

giới thiệu